

Komunikácia

(základná profesionálna
zručnosť)

Špecifiká komunikácie so seniormi

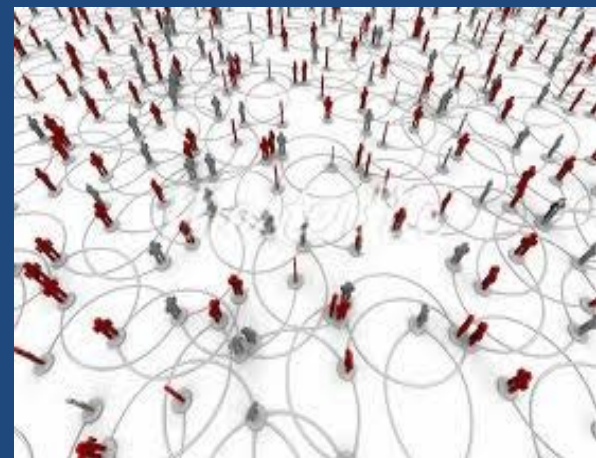
Martina Lepiešová
Ústav ošetrovateľstva JLF UK v Martine
lepiesova@jfmed.uniba.sk

KOMUNIKÁCIA

úvod

„Ľudská spoločnosť je v podstate sieť vzťahov medzi ľuďmi. Keď si ju predstavíme ako rybársku sieť, potom uzly predstavujú ľudí a laná vzťahy medzi nimi. Ale čo to vlastne je, toto prepojenie v ľudskom svete? Jedna odpoveď je, že je to **KOMUNIKÁCIA**.“

(Argyle a Trower)

KOMUNIKÁCIA

→ univerzálna definícia (?)

Communicare...

- *communicare* ako *participare* → zúčastňovať sa s niekým na niečom, navzájom zdieľať → **komunikovať niečo.... NIE LEN: komunikovať o niečom**
- *communem reddere* → urobiť spoločným, tzn. zbaviť niečo subjektivity
- „*communicare est multum dare*“ → komunikovať znamená mnoho dávať

KOMUNIKÁCIA → nástroj

obsahová stránka (ČO?)

- výmena *informácií* (vecné údaje, fakty)
- výmena *myšlienok, názorov, pocitov, hodnotových postojov, skúseností, správania*

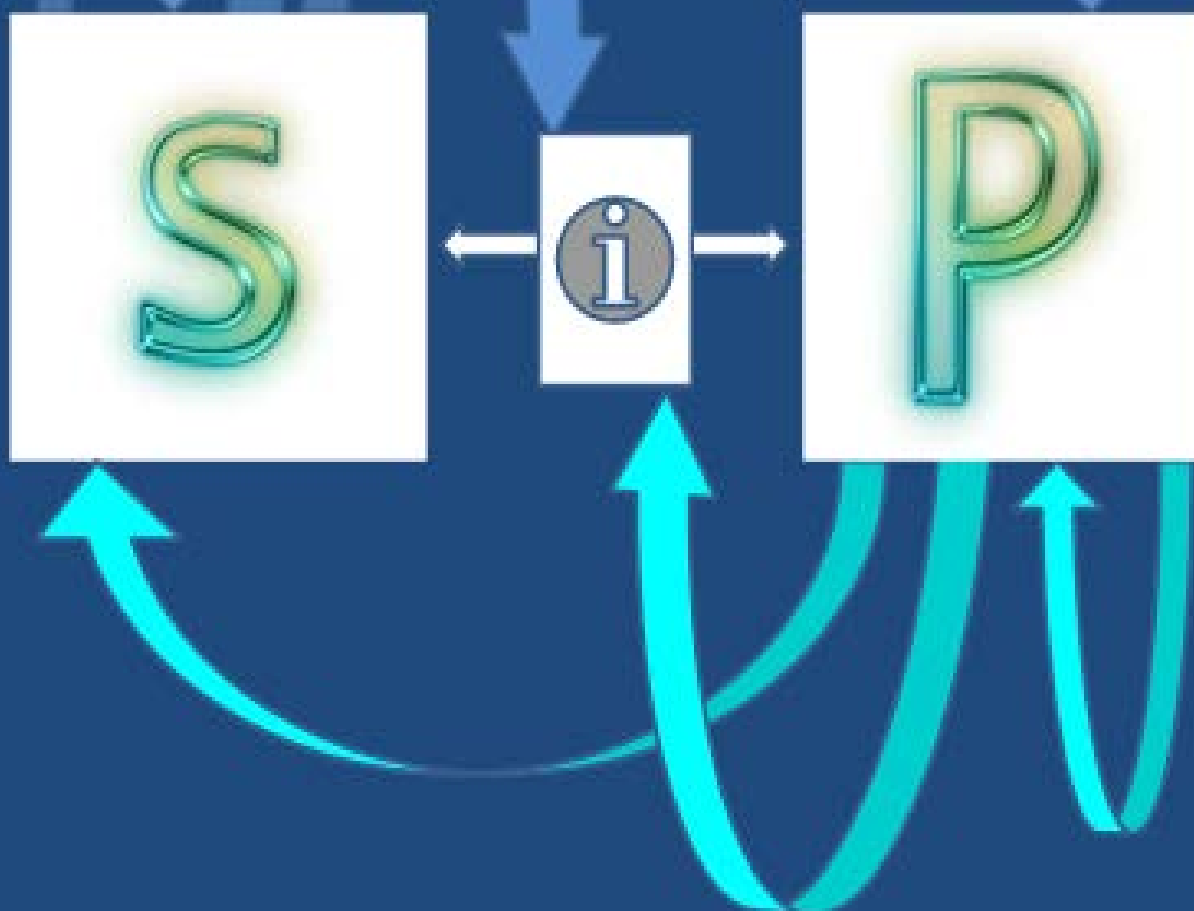

[*prežívanie, požiadavky, očakávania, nároky, potreby, problémy, vzťah*]

vzťahová stránka (AKO?)

- osobná interakcia – základ sociálnych vzťahov (*sociálna komunikácia*)
- pôsobenie na ľudí, ovplyvnenie ľudí – *riadenie a vedenie ľudí*
- poskytnutie pomoci, asistencie a podpory – *terapeutický vzťah / medziľudský vzťah / vzťah pomoci*

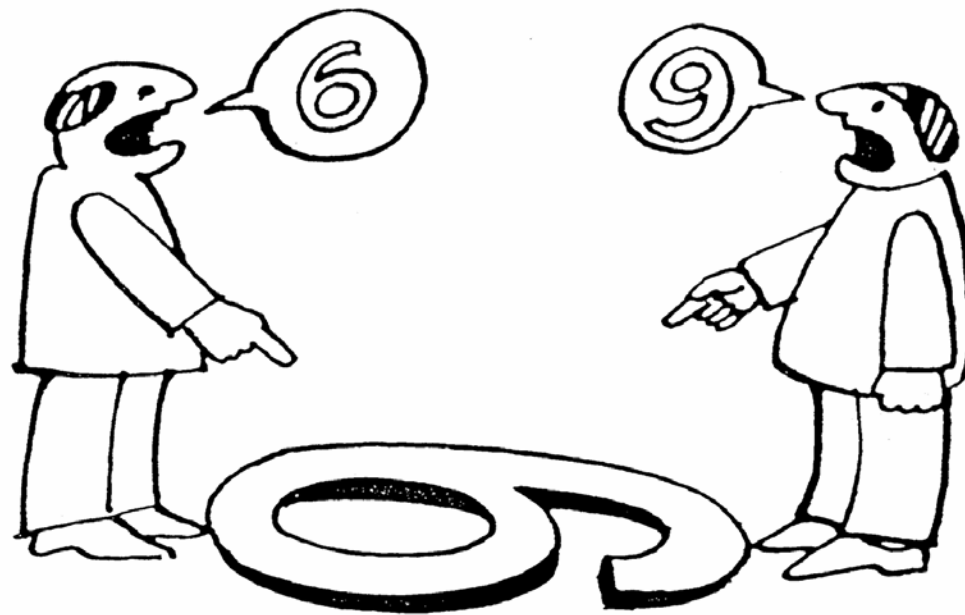
- komunikácia – nástroj pôsobenia na ľudí – ovplyvnenie postojov, vedomostí, zručností, správania, konania...
- *časovosť ľudskej existencie* (predchádzajúca skúsenosť, aktuálny stav, očakávania)
- *emocionálny kontext, morálno–hodnotová dimenzia*
- *individuálna rozdielnosť*

PROCES KOMUNIKÁCIE

Na zamyslenie...

Nie je možné nekomunikovať...

Aj ten, kto sa snaží nekomunikovať, komunikuje...

Každý komunikuje...

Kedže všetci komunikujeme, berieme to ako samozrejmú...

Máme tendenciu usudzovať, že naše vrodené schopnosti komunikácie sú dostatočné, že sa im netreba učiť...

Profesionálna komunikácia ZP ponechaná intuícii, improvizácii, charizme...

KOMUNIKÁCIA

profesionálna zručnosť ZP/sestry

Profesionálna komunikácia (ZP / sestry)

- nástroj, intervencia —————→ *spôsobilosť / zručnosť*
- *sociálne naučená schopnosť* → potreba učiť sa, rozvíjať a trénovať
  - *tradičné vzdelávanie* → dôraz na diagnostiku a liečbu, nie na pacienta, na komunikáciu
  - *vzdelávanie / prax zamerané na pacienta (PCC – Patient Centered Care)* → „počúvať“ a pochopiť skúsenosť pacienta, jeho vnímanie a prežívanie danej situácie, čo môže následne pomôcť diagnostike, liečbe a (self)manažmentu ochorenia...

Komunikácia (v ošetrovatel'stve)

- intrapersonálna
- interpersonálna (S – P)
- interdisciplinárna

INTERDISCIPLINÁRNA komunikácia

*efektívna interdisciplinárna spolupráca
(tímová práca)*

- primárna podmienka = porozumenie rolám (svojej / ostatných členov tímu)
- vzájomná dôvera
- vzájomný rešpekt
- efektívna komunikácia

→ rozvoj v priebehu interdisciplinárnej interakcie (osobná skúsenosť už počas vzdelávania)

súčasnú vzdelávanie –

minimálne/nulové možnosti prípravy študentov na interdisciplinárnu prax

INTRAPERSONÁLNA komunikácia

- rozvíjanie reflexie a sebareflexie (prehovoriť do vlastného vnútra)
- vedenie osobných zápiskov, denníka sebareflexie (pocity, skúsenosti v súvislosti so situáciami v klinickej praxi – riešenie problémov, komunikácia s pacientom a pod....)
- menšie podporné skupiny sestier – vzájomná diskusia na základe poznámok (podmienka časového odstupu), analýza, reflexia

INTERPERSONÁLNA komunikácia v ošetrovatel'stve

- emocionálne nabitá
- rozhodnutia → hodnota zdravia, kvality života, hodnota života (pacient, rodina, sestra, iní ZP...)
- témy (mutilujúce operácie, prognóza, následky ochorení, spiritualita, sexualita)
- riskantná → nepochopenia, nedorozumenia (interpretácia) → neadekvátne rozhodnutia, nárast diskomfortu pacienta / rodiny / ZP

A) poskytovanie informácií

B) edukácia, profesionálne poradenstvo

C) terapeutický vzťah

- spokojnosť pacienta
  - kompliance
- uzdravenie / zotavenie / rekonvalescencia

Aké
komunikačné zručnosti?

KOMUNIKAČNÉ zručnosti

→ modely / spôsoby / stratégie:

- *VERBÁLNA komunikácia*

7%

- slovo, verbálny obsah
- uvedomelá → zvyčajne starostlivá voľba slov, ktoré používame...

- *NEVERBÁLNA komunikácia*

55%

- ďalšie formy okrem slov
- menej uvedomelá, menej kontrolovateľná → vierohodnejšia

- *PARALINGVISTICKÁ komunikácia*

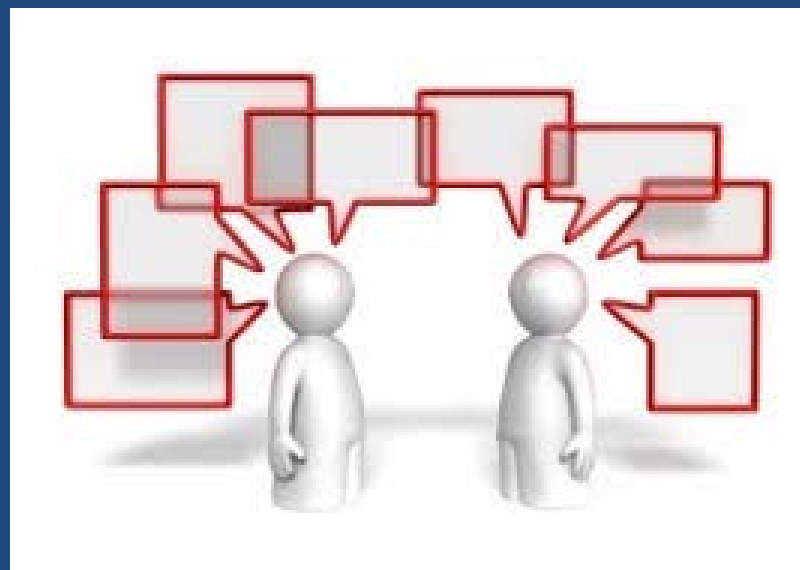
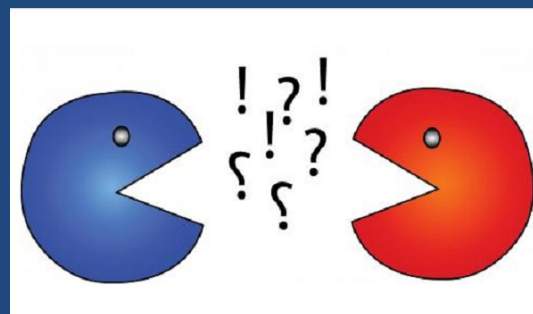
38%

- extraslovné prostriedky reči
- „tón reči“ – t.j. to, čo určitým spôsobom hlasový prejav moduluje
- emočný náboj

kongruencia v komunikácii
(zhoda verbálnych a neverbálnych prejavov)

Efektívna VERBÁLNA komunikácia - kritériá

- jednoduchosť
- zreteľnosť, prehľadnosť
- načasovanosť
- závažnosť
- prispôsobivosť
- dôveryhodnosť
- podnetnosť

- jednoduchosť

→ bežne používané, pochopiteľné slová, stručnosť, ucelenosť

technické / vedecké pojmy, odborná / latinská terminológia, nespisovný jazyk, nárečie, slang, profesionálny žargón, nadmerná komunikácia, nedostatočná komunikácia, skratky

2x príklad (Pokorná, s.19), otázka (s.26)

- zreteľnosť

→ vyjadrenie presného významu toho, čo chcem povedať (zhoda = kongruencia verbálnych a neverbálnych prejavov !)

dvojzmyselné výroky, zovšeobecňovanie, osobné názory

- načasovanie a závažnosť

→ správny výber času, aby bolo vypočítané to, čo je povedané;
správa musí súvisieť so záujmami, obavami druhého

kladenie mnohých otázok naraz, polozenie otázky bez
vyčkania na odpoveď

- prispôsobivosť → podľa reakcie pacienta

rutinný, stereotypný, neosobný prístup

- dôveryhodnosť → mať presné informácie, vyjadrovať istotu,
spoľahlivosť, dôslednosť, čestnosť

prehnaná sebaistota, autoritatívny prístup

PARALINGVISTIKA

- extraslovné prostriedky reči – t.j. to, čo určitým spôsobom rečový prejav moduluje → emočný náboj
- nie vždy využívaná v plnej miere (dobrý rečník býva dobrý najmä vďaka paralingvistike)
- prvky vedomé / nevedomé / podvedomé

- plynulosť, tempo reči (frázovanie, odmlky, pauzy, pomlčky, mlčanie, využitie ticha)
- rýchlosť reči, rytmus
- objem reči, intrúzia
- farba hlasu, intonácia (premenlivosť farby), prízvuk, melódia, výška hlasu
- hlasitosť
- slovná vata (nevedome používané slová), klišé, frázy
- kvalita reči (zrozumiteľnosť, vecnosť, presnosť)
- chyby v reči (artikulácia – nedostatočná / prehnaná, zadrhávajúce, koktanie, pazvuky, vzdychy, prehĺtanie koncoviek, nesprávna výslovnosť, spisovnosť reči – dialekt...)

NEVERBÁLNA komunikácia

- ak komunikácia nie je kongruentná → tendencia veriť skôr neverbálnej zložke

príklad (Pokorná, s. 27)

- potreba učiť sa správne neverbálne správať, vedome prispôsobovať túto zložku

- *prostredie*
- *teritórium, teritorialita*
- *proxemika*
- *rekvizitové prostriedky*
- *chronemika*
- *haptika*
- *posturika*
- *kinezika*
- *gestika*
- *pohľady*
- *mimika*
- *neurovegetatívne reakcie*

- *parametre prostredia* (vlastné, domáce prostredie vs cudzie, napr. nemocničné prostredie; útulnosť a atmosféra prostredia)
- *teritórium, teritorialita* (osobný priestor, jeho chránenie; v prenesenej forme tzv. teritórium odbornosti)
- *proxemika* (vzdialenosť pri komunikácii – v smere horizontálnom / vertikálnom)
  - 4 základné zóny (hranice splývajú, rôzne podľa autorov):
    - intímna zóna (do 50 cm)
    - osobná zóna (od 50 cm do 2 m) / (50-120 cm)
    - skupinová / sociálna zóna (od 1 m do 1 m) / (120-350 cm)
    - verejná zóna (od 2 m do 100 m) / (nad 350 cm)

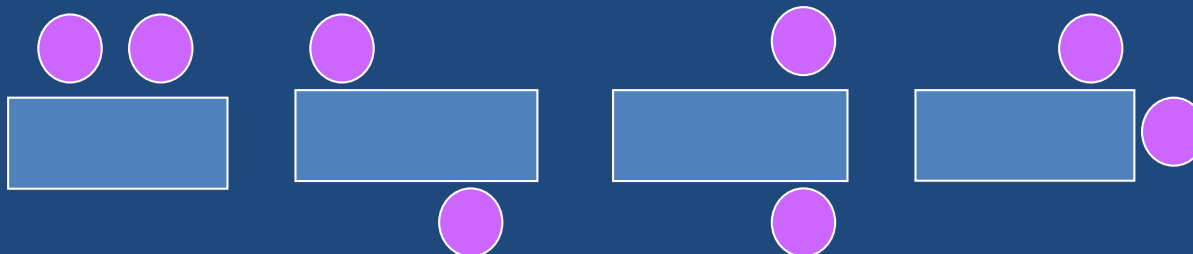
- *rekvizitové prostriedky* → *celkový image* (vzhľad a úprava → *emblémy*, t.j. symboly, znaky, napr. auto, parfém, okuliare, odznak, účes, uniforma, trávenie voľného času, typ kupovaných potravín, kde nakupuje, kde sa stravuje...)
- *chronemika* (využívanie času vzhľadom k druhým ľuďom – čas venovaný komunikácii, oneskorenie, neochota čakať, rešpektovanie rovnakých časových vstupov komunikátorov...)
- *haptika* (dotyky – význam formálny / neformálny, priateľský, intímny; rozdiel – časti tela, druh dotyku, dĺžka dotyku, sila stisku...)
  - 3 dotykové pásma:
    - pásmo spoločenské, profesionálne, zdvorilostné (ruky, HK)
    - pásmo osobné, priateľské (HK, ramená, vlasy, tvár)
    - pásmo intímne, erotické, sexuálne (neobmedzené)

- *posturika* (držanie tela, napätie / uvoľnenie, naklonenie, poloha a konfigurácia všetkých častí tela, postoj, smer natočenia tela, vzájomná poloha oboch komunikátorov → *zrkadlenie* / *pacing* pri pozitívnom vzťahu)
- *kinezika* (spontánne pohyby rôznych častí tela – mimovoľné, často pre daného jednotlivca špecifické)
- *gestika* (väčšinou zámerné pohyby rúk, hlavy, často i nôh – kultúrne podmienené, zvyšujú názornosť vypovedaného) → gestá (ochranné, dominantné, agresívne...):
  - *ilustrácie* (dokresľujú vo vzduchu verbálny výklad) – gesto smeru, vzrastu, poklesu, delenia, pochybností...
  - *regulátory správania* (upozorňujú na niečo / niekoho) – gesto pre snahu povedať svoj názor, gesto upozorňovania, vyhrážania sa...
  - *znaky* (pre OK, výborne, zle...)

- *pohľady, vizika* (pootvorenosť viečok – veľmi spontánne, počet žmurknutí, pootvorenie zreníc, vrásky a napätie svalov okolo očí, zacielenie pohľadu, dĺžka doby pohľadu...)
- dĺžka doby pohľadu → sumárna dĺžka, priemerná dĺžka jednotlivých pohľadov (nemá presiahnuť 3 sek.) a podiel z celkového času komunikácie (napr. nad 50% - snaha ovplyvňovať ľudí, pod 35% - informatívny charakter pohľadu)
- *mimika* (výraz tváre, oči, obočie, ústa, čeľusť, sánka, svaly tváre, vrásky, pohyby svalov na tvári) – najbohatší komunikačný potenciál
- momentálny psychický stav vs relatívne stály emočný výraz pre jednotlivca charakteristický
- nie vždy súhlasí s prežívaním

- *Kedy je vhodné komunikovať s pacientom v sociálnej zóne?*
- *Kedy je vhodné komunikovať s pacientom v osobnej zóne?*
- *Je u pacienta dovolené vstupovať do intímnej zóny? Kedy áno, kedy nie? Ak áno, ako?*
- *Ako zistíte, že ste druhému človeku priveľmi blízko?*
- *Ktoré bariéry z rúk poznáte? Ako sa im vedome vyhnúť?*
- *Ako na Vás pôsobí vzájomná poloha sestry a pacienta, ktorá by vám ako pacientovi kedy vyhovovala?:*

EMPATIA

každá sestra / člen interdisciplinárneho zdravotníckeho tímu musí komunikovať spôsobom poukazujúcim na to, že počúva, o čom pacient hovorí a chápe, ako sa cíti

- *verbálne prejavy*

- *neverbálne prejavy*

EMPATIA

„ne-rationálny“, emocionálny,
senzitívny, citlivý prístup

schopnosť spoznať a
pochopiť druhého na
základe vžitia sa do jeho
postavenia, situácie

- *vidieť svet očami druhého*
- *počuť jeho ušami*
- *cítiť jeho srdcom*

špecifická schopnosť každej
ľudskej bytosti

kognitívna zložka
(poznávanie)
emocionálna
zložka
(precítenie)

PRIAMY KONTAKT

„vloženie sa“ do
kože druhého (pocitmi)

uvedomenie

(analyzovanie, porozumenie,
vedomé zaobchádzanie s touto
skúsenosťou)

poskytnutie pomoci

AKTÍVNE (reflektívne) POČÚVANIE

- základ sociálnej blízkosti
- viac než len vnímať slová (zainteresovane počúvať slová, ich emocionálny podtón, význam + poskytovať spätnú väzbu)
- okrem verbálnej komunikácie využíva aj neverbálne prostriedky a mlčanie (využitie ticha v komunikácii)
- interpretácia toho, čo pacient hovorí – stupne:

rezonancia – sumarizácia – reflexia (parafrázovanie)

- *rezonancia* – sestra opakuje výroky pacienta (t.j. doslova, ozvena, „echo“)
- *reflexia* – sestra sa snaží formulovať širší slovný celok vlastnými slovami (nie doslova, voľne interpretuje to, čo jej povedal pacient) – *parafrázovanie*
- *sumarizácia* – zhrnutie rozhovoru so zameraním sa na najdôležitejšie informácie

PREJAVY aktívneho počúvania

→ Neverbálne

- hlava mierne naklonená nabok
- občasné prikývnutie
- kongruencia posturických prejavov
- naklonenie tela vpred
- otvorený postoj
- optimálny zrakový kontakt
- pozitívna haptika
- zrkadlenie neverbálnych prejavov

→ Verbálne

„...počúvam vás...”

„rozprávajte ďalej...”

„áno...”

„rozumiem...”

„chápem...”

„hm...”

- sumarizácia (každých 10-15 viet)

Techniky AKTÍVNEHO POČÚVANIA – výroky

- povzbudzujúce *„Čo si o tom myslíte...?“ „...Chcete si o tom viac pohovoriť...?“*
- objasňujúce *„Povedali ste, že...“ „Hovoríte teda, že naozaj nič nepotrebuje...?“*
- preformulujúce *„Takže ste si želali, nech máte tú informáciu čo najskôr za sebou...“*
- reflektujúce *„Zdá sa, že Vás niečo nahnevalo...“*
- sumarizujúce *„Skúsim zopakovať hlavné myšlienky toho, čo ste povedali doteraz... Momentálne Vás trápi...“*
- oceňujúce *„Cením si Vašu úprimnosť...“
„Určite sa Vám o tom zle hovorí...“*

TICHO v komunikácii

- dôvody (?) – napr. neviem, ako reagovať, nie som si istý/á odpoveďou
- *tolerovať ticho* – má provokujúcu silu, účinkom ktorej sa môže objaviť významná informácia
- nenabádať na okamžité pokračovanie → možno navrhnúť, aby sa pacient sám odmlčal (taktický, vyčkávací význam ticha)
- ak trvá prídlho, prerušiť ho (vrátiť pacienta do rozhovoru alebo navrhnúť ukončenie):

„Dlhší čas mlčíte, o čom premýšľate?“

„Skúste mi povedať, nad čím rozmýšľate?“

„Nevadí, ak Vaša reč nebude súvislá...“

„...Chcete mi ešte niečo povedať?“

„Chcete v rozhovore pokračovať?“

BARIÉRY empatického porozumenia

- vek
- pohlavie
- rozdielne skúsenosti
- osobnostné črty
- kultúrne rozdiely
- spoločenská nadržanosť ZP (v prípade paternalizmu)
- vlastné vzorce správania
- vyjadrovanie situačného súcitu

Ako sa učiť empatii?

- Uvedomujte si vlastné city a vyjadrujte ich.
- Skúšajte si, či sa dokážete vcítiť do druhého.
- Vciťujte sa do členov svojej rodiny či priateľov, ale získavajte vždy spätnú väzbu.
- Aktívne počúvajte.
- Opakujte to, čo Vám druhý hovorí.
- Nenechávajte sa zmiasť jedným znakom citov, napríklad smiechom (nie každý, kto sa smeje, je naozaj šťastný).
- Skúšajte bez slov napodobniť mimiku, držanie tela, gestá, chôdzu kohokoľvek a uvidíte...
- Pre rozvoj empatie využívajte párové cvičenia, ako napr. spoločenský tanec – obzvlášť sa odporúča tango argentino.

Intervencie empatickej komunikácie

- normalizovanie/potvrdzovanie
„...je prirodzené byť rozrušený/á v tak náročnej chvíli...”
„váš hnev je pochopiteľný...”
- pomenovanie alebo potvrdenie emócie
„možno sa mi to zdá, no vyzeráte smutný/á...”
„...vidím, že ste rozrušený/á, ale možno sa mýlim...”
- gesto alebo dotyk
- parafrázovanie a opakovanie
„ak som to pochopil/a správne, hneváte sa preto, že...”
- povzbudivé vyjadrenie
„...chcete mi povedať viac o tom, ako sa cítite...?”

- ospravedlnenie

„prepáňte, ale túto vec pre Vás naozaj nemôžem urobiť...”

- pochvala
- ticho v komunikácii

NA ZAMYSLENIE...

- *Zrakový kontakt a úsmev používajte ako prvé...*
- *Všímajte si chodidlá...*
- *Nerobte si ilúzie, že zlý prvý dojem je možné rýchlo napraviť...*
- *Nepoužívajte prídlhé vety (priemerne sa zapamätáva 7-10 slov)...*
- *Nechajte dohovoriť druhého, aj keď s ním nesúhlasíte....*
- *Nie každá otázka vyžaduje odpoveď....*
- *Ak neviete, čo povedať, priznajte to...*
- *Ak nemáte čo povedať, nehovorte nič...*
- *Ak nemáte čo povedať, zopakujte posledné vypovedané slovo druhého (rezonancia, parafrázovanie)...*

- *Nerozprávajte za iných, hovorte za seba...*
- *Nehovorte v 1. osobe množného čísla, používajte „ja“ jazyk (...cítim...chápem...zdá sa mi...chcela by som...) – vyjadrujete tak svoju účasť, hovoríte za seba, zväčšíte tým priestor pre komunikáciu...*
- *Používajte: „....Zdá sa mi, že ste smutný....Vyzeráte nahnevany...možno to tak nie je, možno sa mýlim....“*
- *Vyhýbajte sa otázkam „...prečo?...“, nepoužívajte „musíte...“, ale nahradte výrokmi „...mohli by ste....skúste...“*
- *Nefalšovane sa zaujímajte o druhého (nefalšovanosť, autenticnosť)...*
- *Budte sami sebou...*

HODNOTOVÁ stránka reči

- človek v kontakte s človekom → okrem sociálnej komunikácie („nie je možné nekomunikovať“) dochádza aj k **hodnotovej interakcii**
  - každý človek vstupuje do jednanía s druhým človekom s určitým **sebaponímaním** a **sebahodnotením** – na základe verbálnych, neverbálnych prejavov a činov druhého človeka sa toto naše sebahodnotenie môže meniť zvyšovať alebo znižovať
- komunikáciou, slovne, neslovne alebo činmi je možné zvýšiť hodnotu jednotlivca (*sociálna evalvácia* – prejavenie vážnosti, úcty, uznania) alebo mu ju znížiť (*sociálna devalvácia*)

Sestra: „*Pani Ličková, tak moja zlatá, dnes pôjdeme na echo. Taká šikovná ženská ako vy to raz-dva zvládne! Som si istá, že ani strach nemáte...aj, jaj... Babuľka zlatá, šup do županu a ideme s našim ošetrovateľom dole výťahom. My sa tu ideme roztrhať pre vaše dobro a vy ste takáto pomalá... No šikovne...! Toľko mám roboty, že neviem, kde mi hlava stojí.*“

(Kristová, Tomašková, 2002, s. 123-124)

Sestra: „Pani Ličková, želim vám pekný deň. Dnes sa budeme počas dopoludnia stretávať častejšie. Podľa hlásenia kolegyne tu mám informáciu o vyšetrení, na ktoré máte dnes ísť. Je potrebné, aby ste boli z našej strany dôsledne pripravená. Pani Ličková, čo vy na to? Boli ste už niekedy na ultrazvukovom vyšetrení srdca?“

(Kristová, Tomašková, 2002, s. 122)

EVALVAČNÉ prvky komunikácie

- pozdraviť
- odpovedať na pozdrav
- pozorne si všímať druhého, brať ho na vedomie
- schopnosť aktívne vypočuť
- pristupovať k druhému ako k seberovnému partnerovi
- správať sa vždy s úctou, rešpektom, taktne, citlivo
- vyjadriť pochvalu, uznanie každej snahe
- rešpektovať druhého, nepretvárať ho podľa vlastných predstáv, hovoriť o ňom celú pravdu – neskresľovať nič v jeho neprospech
- jednať otvorene – nič pred druhým nezatajovať
- na chyby upozorňovať nepriamo
- chyby a omyly vyčítať medzi štyrmi očami
- vedieť odpúšťať
- pomáhať druhému z vlastnej vôle a iniciatívy – zastať sa druhého, keď je neprávom podozrievaný, osočovaný, obviňovaný
- využívať slová podporujúce pozitívny vzťah a komunikáciu (ďakujem, prosím, nech sa páči, prepácte)

DEVALVAČNÉ prvky komunikácie

- neodpovedanie na pozdrav, nepozdravenie
- ignorácia – sestra si nevšíma pacienta, prechádza okolo neho a vôbec si ho nevšímne
- pasívne počúvanie (nevie reprodukovať to, čo jej pacient povedal, alebo to reprodukuje s chybami)
- netaktnosť, necitlivosť, bezohľadnosť, urážanie, hrubosť, vulgárnosť
- kritizovanie pred druhými
- porušenie mlčanlivosti
- povrchný, nezainteresovaný vzťah
- „úradný“ tón, odborná terminológia (u pacienta to môže vyvolať pocit zahanbenia, že nerozumie)
- podceňovanie, opovrhovanie, uštipačnosť, irónia, škodoradosť, posmešky, výsmech
- preferovanie jedného pacienta pred ostatnými
- klamanie, komandovanie, poučanie, moralizovanie, nadradený prístup

- paternalistický prístup – komunikácia s pacientom na úrovni dieťaťa („ručička, nožička, sadkajte si, krvička...“)
- privádzanie pacienta do trápnych situácií, prekrúcanie toho, čo druhý človek povedal
- spochybňovanie schopností, „zdravého rozumu“
- ohováranie, zahanbenie druhého, šuškanie v jeho prítomnosti
- falošné a nevhodné ubezpečovanie („určite to bude v poriadku“)
- stereotypné frázy a klišé („je to pre vaše dobro“)
- skákanie do reči – tzv. intrúzia
- neodpovedanie na otázky, používanie neurčitých výrokov
- odkladanie riešenia problémov, odbíjanie druhého
- vymáhanie prejavov vďaky, zdôrazňovanie vlastných zásluh na uzdravovaní pacienta

- *Spomeňte si na situáciu, v ktorej vás známa alebo neznáma osoba evalvovala / devalvovala – zoznámte s ňou kolegov. Aké emócie vo vás vyvolala?*
- *Koho a akým spôsobom ste naposledy evalvovali / devalvovali?*

Špecifiká komunikácie so seniormi

Determinanty komunikácie so seniormi pri poskytovaní starostlivosti

1) na strane poskytovateľa (ZP)

- postoj k príjemcom starostlivosti (postoj k veku, starobe, starým ľuďom):
  - predsudky (staroba = choroba), tendencia stereotypizovania seniorov, negatívne vnímanie → dôraz iba na výkon, tzv. inštrumentálna komunikácia
  - pozitívny postoj → podpora dôstojnosti, sebahodnotenia, rešpektovanie autonómie, podpora schopnosti rozhodovania, nezávislosti
  - **ageizmus** → **elderspeak**: infantilizácia, používanie zdrobnení, množného čísla pri oslovovaní, zjednodušovanie obsahu správy (slovník, gramatika),
 spomalenie tempa, zvýšený tón hlasu, zdôraznená intonácia, nadmerná mimika – príklad (Pokorná, s. 64, 75)
- typ z hľadiska rešpektovania autonómie (autoritatívny, manipulatívny, ochranársky/hyperprotektívny, spolupracujúci)
- komunikačný štýl (evalvačný / devalvačný)
- vzdelanie
- predchádzajúca profesionálna skúsenosť, skúsenosť z prirodzeného prostredia
- celková spokojnosť s prácou (motivácia, vzťahy, atmosféra)

2) na strane príjemcu (senior)

- vek (kalendárny / chronologický vs. funkčný, t.j. skutočný bio-psycho-sociálny)
- individuálne podmienené zmeny a ich dopad na život seniora:
  - telesné – poruchy zmyslových funkcií (napr. presbyakúzia, presbyopia, senzorická deprivácia), problémy s orientáciou, akútna zmätenosť, dysartria (artikulácia), dysfázia (reč), GMS...
  - psychické – zmeny stúpajúceho, nemenného, klesajúceho charakteru
  - kognitívne zmeny
  - psychosociálne – geriatrické sociálne syndrómy, dysfunkcia rodiny, sociálna izolácia, generačná osamelosť
- predchádzajúca skúsenosť, vzdelanie (pojmový aparát)
- osobnostné charakteristiky (temperament, charakterové vlastnosti...)
- typ seniora z hľadiska psychosociálnej adaptácie na starobu
- aktuálny zdravotný stav – ochota spolupracovať

3) situačné premenné

- charakter/typ pracoviska (JIS / LDCH)
- pracovná smena (D, N...)
- organizačná metóda práce (funkčné ošetrovanie, tímové ošetrovanie, primárna starostlivosť)
- aspekt časovej tiesne

Zmeny ovplyvňujúce komunikáciu seniorov

→ v porovnaní s mladšou populáciou:

- pomalšie tempo v produkcii reči (všeobecný aspekt spomalenia)
- lepšia identifikácia pojmov, ak sú zasadené do zmysluplného kontextu ako samostatne prezentovaných pojmov
- lepšia identifikácia pojmov, s ktorými mali už životnú skúsenosť
- zmeny verbálnej komunikácie časté pri akútnej zmene telesného stavu (napr. dehydratácia, zmena TT)
- verbálna komunikácia (pojmový aparát) najviac rezistentná voči kognitívnym zmenám (napr. v porovnaní s priestorovou orientáciou, pamäťou)
- produkcia menej komplexných, zložitých a vysvetľujúcich viet, ale žiadny problém s prijímaním zložitejších správ, ak sú v zmysluplnom kontexte
- s pribúdajúcim vekom – možné problémy s výbavnosťou pamäti, potreba dlhšieho času na odpoveď (produkcia dobre známych slov – neefektívny prístup k nim v pamäti v dôsledku poruchy transmisie na úrovni neurónov, zmien metabolizmu mozgových mediátorov)
- väčšia slovná zásoba, častejšie slovné pauzy, používanie slovnej vaty, neurčitých pojmov, „klzký“ jazyk – poruchy správneho vyslovenia

Odporúčania pre komunikáciu so seniormi

- neexistujú žiadne všeobecne platné zásady (komunikácia so zdravými seniormi nevyžaduje špecifickú modifikáciu)
- prostredie – odstrániť rušivé prvky (komunikačný šum – telefón, hluk, iné osoby...)
- zásadne komunikovať primárne s pacientom (seniorom), sekundárne s jeho doprovodom
- individuálny prístup (zhodnotiť potrebu a schopnosti komunikovať) – heterogenita seniorskej populácie
- rešpektovať princíp spomalenia (dôsledok involučných zmien)
- poskytnúť dostatok času (formulovanie odpovede)
- doplniť verbálnu komunikáciu neverbálnou, a podpornými prostriedkami (piktogramy, tabuľky...)
- komunikovať tvárou v tvár, umožniť odpozerať z pier, hovoriť jasne, nahlas, ale nekričať...

Záverom...

Každý sa môže naučiť efektívne komunikovať, ale umenie správne komunikovať vyžaduje oveľa viac...

- vstupné vedomosti
- skúsenosti
- celoživotné učenie (workshopy, semináre, kurzy) v pomáhajúcich profesiách

Ďakujem za pozornosť...

lepiesova@jfmed.uniba.sk